

به نام خدا

آسیب شناسی اخلاق حرفه ای معلمان ابتدایی

مولفان :

علیرضا سروش یگانه

فاطمه نادری دهکردی

پریوش رستمی آبرزگه

محدثه کشاورز پور

راضیه زارعی منوجان

انتشارات سایه نخل

(با همکاری سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: سروش یگانه، علیرضا، ۱۳۵۲-
عنوان و نام پدیدآور: آسیب شناسی اخلاق حرفه ای معلمان ابتدایی / مولفان علیرضا سروش یگانه، فاطمه نادری دهکردی، پریش رستمی آبرزگه، محدثه کشاورز پور، راضیه زارعی منوجان.
مشخصات نشر: انتشارات سایه نخل، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۱۲۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۱۲۱۸-۰-۱-۱
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص ۱۲۴ - ۱۱۸.
موضوع: معلمان ابتدایی - اخلاق حرفه ای - آسیب شناسی
شناسه افزوده: نادری دهکردی، فاطمه، ۱۳۶۰
شناسه افزوده: رستمی آبرزگه، پریش، ۱۳۶۲
شناسه افزوده: کشاورز پور، محدثه، ۱۳۷۹
شناسه افزوده: زارعی منوجان، راضیه، ۱۳۶۴
رده بندی کنگره: PIR۸۳۳۲
رده بندی دیویی: ۸۱۰/۶۲
شماره کتابشناسی ملی: ۹۳۸۸۶۳۲
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

نام کتاب: آسیب شناسی اخلاق حرفه ای معلمان ابتدایی
مولفان: علیرضا سروش یگانه - فاطمه نادری دهکردی - پریش رستمی آبرزگه
محدثه کشاورز پور - راضیه زارعی منوجان
ناشر: انتشارات سایه نخل
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲
چاپ: زیرجد
قیمت: ۱۱۲۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۱۲۱۸-۰-۱-۱
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

۵.....	فصل اول.....
۵.....	کلیات.....
۶.....	مقدمه.....
۷.....	بیان موضوع اخلاق حرفه ای.....
۱۰.....	اهمیت و ضرورت آسیب شناسی اخلاق حرفه ای.....
۱۲.....	فصل دوم.....
۱۲.....	مبانی نظری.....
۱۳.....	مقدمه.....
۱۵.....	اخلاق.....
۱۷.....	اخلاق حرفه‌ای.....
۲۱.....	مزیت وجود اخلاق حرفه ای.....
۲۱.....	اصول اخلاق حرفه‌ای.....
۲۵.....	اخلاق کار.....
۲۷.....	اخلاق اسلامی کار.....
۳۲.....	اصول اخلاق حرفه‌ای در تدریس.....
۳۸.....	ویژگی های مدرسان حرفه ای.....
۴۵.....	آیین نامه های اخلاق حرفه ای.....
۴۹.....	تعهد به دانش آموزان.....
۵۰.....	تعهد به عموم (جامعه).....
۵۵.....	آسیب و آسیب شناسی اخلاق حرفه ای.....
۵۹.....	آفت ها و آسیب های فردی انسان.....

- آفت‌ها و آسیب‌های اجتماعی انسان ۶۰
- آسیب‌های شغل معلمی ۶۱
- فقدان مهارت تصمیم‌گیری ۸۲
- موانع روانی محیط کار ۸۳
- فقدان منشور اخلاقی چند وجهی در مدارس ۸۷
- فقدان نظام جامع اخلاقی نظارت و ارزیابی ۹۱
- موانع فرهنگی رشد اخلاق حرفه‌ای ۹۳

فصل اول

کلیات

مقدمه

کشور ما به رغم دورانه‌های روشن تاریخی و میراث زرین فرهنگی و دینی، در افق کنونی خود نسبت به کشورهای صنعتی غرب و حتی برخی جوامع شرقی پیشرو، از وضعیتی مناسب شأن تاریخی در توسعه‌ی اخلاق حرفه‌ای برخوردار نیست. این در حالی است که تاریخ فرهنگی دینی این سرزمین حامل گنج‌های گرانبزاری از میراث غنی خود در این مورد است. ایرانیان عهد باستان بر پایه‌ی آموزه‌های فرهنگی و آیینی خود یادمانی چشم نواز از مقوله کار و اخلاق حرفه‌ای در ذهن بشر بر جای نهاده‌اند. آنجا که تکالیف و وظایف خاص و مقید بودن به ضوابط انسانی حاکم بر کار، فضیلتی اخلاقی تلقی می‌شد و سعادت اخلاقی هر کس را بر اساس کسب فضیلت ناشی از وقوف وی به خویشاکادری و ایفای وظیفه خود می‌سنجیدند. چه اینکه هدف نخست ادیان الهی نیز آموزش و ارتقای اخلاق پایگیری معنویت در جامعه انسان بوده است، تا آنجا که پیامبر مکرم اسلام (ص) هدف محوری رسالت خود را تکمیل سجایای اخلاقی در روح و جان و رفتار انسان‌ها می‌داند. در این معنا اخلاق شالوده‌ی اصلی زندگی معنوی و بنیاد تعالی و تکاپوی زندگی انسانی بشمار می‌آید. اما با وجود چنین پشتوانه و گذشته‌ای که اخلاق در آن محور آموزش و عمل، و اشتغال افراد و اجتماع و نقطه جوشان نیروی پویایی جامعه اسلامی و ایرانی بوده است، جامعه کنونی ما از فقدان یا نقصان دغدغه‌های اخلاقی در حرف کارکردی خود رنج می‌برد (قراملکی و همکاران، ۱۳۸۶: ۷). در موقعیت‌های دشوار پیش آمده در حرفه با کمک ارزش‌های اخلاقی می‌توان از بین تمامی گزینه‌ها، گزینه‌ای را که با اخلاق آن حرفه تطابق بیشتری دارد را انتخاب کرد، در بسیاری از مواقع که منافع حرفه‌ای در مقابل منافع و ارزش بنیادین فردی و اجتماعی می‌گیرند، پایبندی به اصول و عقاید اخلاقی کمک بزرگی به انتخاب صحیح می‌کند. از آنجا که اصول اخلاقی و ارزشهای انسانی در مذهب، فلسفه،

فرهنگ بومی، نسبت، خانواده، ملیت ریشه دارد، باید در خانواده، مدرسه، دانشگاه، انجمن - های حرفه ای و تمام سطوح بر آموزش آن اهتمام شود. اخلاق حرفه ای مجموعه ای از آیین نامه ها و مقرراتی است که عمل اخلاقی را برای آن حرفه مشخص و خاص تعریف می کند و چارچوبی برای عمل و قضاوت اخلاقی یا غیر اخلاقی هر حرفه محسوب می شود. هر چه روابط اعضای یک سازمان گسترده تر و مکررتر باشد، علاقی و منفعت طلبی های خودخواهانه فردی مهار می شود و به سمت منفعت اجتماعی که نوعی رفتار اخلاقی است، گام برداشته می شود. این روابط قادر خواهد بود رفتار حرفه ای هر فرد را کنترل کند و مانع ناهنجاری های کاری در یک حرفه شوند، تصور ناقص و ناروا و تحلیل دادن مفهوم اخلاق حرفه ای مهمترین مانع رشد اخلاقی در سازمان هاست و سبب می شود تا هر یک از افراد با گمان خود به ترویج اخلاق حرفه ای بپردازد (ظهور و خلج، ۱۳۸۹: ۹۵).

اصول اخلاقی از قوانین کمال انسان و خیر او سخن می گوید. در هر حرفه ای به مجموعه احکام ارزشی و تکالیف رفتار و سلوک و فرمان هایی برای عمل بستگی دارد. تحقق گوهر آدمی وابسته به تعلیم و تربیت است. انسان تنها موجودی است که بر چگونگی زندگی خود مسئول است، زیرا موجودی است اندیشمند، دارای اراده و مختار

بیان موضوع اخلاق حرفه ای

تخلق به اصول اخلاق در این است که رفتار انسان از زمینه خیر درونی و ذاتی انسان برخاسته باشد و این امر به طهارات اخلاقیات انسان (شرافت اخلاقی) مربوط است، پس شرافت اخلاقی عالی ترین زمینه تحریک در رفتار است (کانت، ۱۳۸۴: ۷۸) اخلاق و مسئولیت اجتماعی را باید با بایدها و نبایدهای ارزشی - فلسفی و ملاک و معیار سنجش درستی و نادرستی رفتار شخصی نسبت به خود و دیگران و جامعه تعریف کرد (میرکمالی، ۱۳۷۵: ۲۰). اخلاق به طور ساده عبارتست از شناخت صحیح از ناصحیح و سپس انجام

صحیح و ترک ناصحیح، اخلاق حرفه‌ای امروزه به عنوان یکی از زمینه‌های دانش مدیریت در سازمان به شمار می‌رود. این مسأله آنقدر حایز اهمیت است که امروزه اکثر مؤسسات صنعتی و بازرگانی در زمینه‌های اخلاق حرفه‌ای به دانشجویان خود آموزش‌های لازم را ارائه می‌دهند (سرمدی و شالباف، ۱۳۸۶: ۷۸). واژه‌ی اخلاق همانند کاربرد متمایز دارد: گاهی اخلاق به معنای خلق و خوی، رفتار عادت شده و مزاج به کار می‌رود. معنای دیگر دانشی است که از حسن و قبح و خوبی و بدی رفتار بحث می‌کند (قراملکی، ۱۳۸۳: ۱۰۸). اخلاق حرفه‌ای مجموعه‌ای از آیین‌نامه‌ها و مقرراتی است که عمل اخلاقی را برای آن حرفه‌ی مشخص و خاص تعریف می‌کند. هر شغل نیز اخلاق حرفه‌ای مختص به خود را دارد. حرفه‌های مختلف بر حسب میزان حساسیت و وظیفه‌ای که در خدمت به جامعه دارند، دارای معیارهای اخلاقی متفاوتی هستند. پرورش حرفه‌ای نیز شامل گسترش توانایی‌های فردی اعم از شناختی، بینشی و مهارتی، روش‌های مؤثر ایفای نقش‌های شغلی، فردی و اجتماعی، روش‌های بازبینی الگوهای ذهنی و بازاندیشی سطح مهارت‌ها را شناخت. (یمینی، ۱۳۸۸). مدارس به عنوان یکی از مهمترین مراکز تربیتی و انسان ساز در هر جامعه ای نیازمند توجه فراوان به ارکان آن است، یکی از مهمترین ارکان مدرسه وجود معلّمان متعهد است که با توانمندی خود به تربیت نسل جوان جامعه کمر همت می بندند و برای به ثمر رساندن این قشر جوان خود باید مزین به اخلاق بطور عام و اخلاق حرفه ای بطور خاص است، اخلاق حرفه ای آموزش و شناخت پیچیدگی ها و شرایط آن از امور مهمی است که صاحب نظران باید برای بیان بهتر و ارتقای آن همت کنند تا بتوانند جامعه علمی و دانشگاهی این مرز و بوم را علاوه بر داشتن فناوری روز به بهترین نحو برای ایجاد جامعه ای سالم هدایت کنند. معلّمان به عنوان پایه گذاران اندیشه های علمی و مبلغان ارزش ها و مسئولیت های اجتماعی هستند و حرف اول را در تربیت منابع انسانی می زنند و هیچ حرفه ای مانند شغل معلّمی در جوامع تأثیری ندارد پس باید در شناسایی آسیب

های اخلاق حرفه ای معلمان و رفع آنها کوشید. قابلیت برقراری ارتباط معلمان پرورش و آماده سازی انسان‌هاست (میلر و میلر، ۱۳۸۶: ۹۸) اخلاق حرفه ای آموزش: یک فرایند تفکر عقلایی است که هدف آن محقق کردن این امر است که در سازمان آموزشی چه ارزش‌هایی را چه موقع باید حفظ و اشاعه نمود. با توجه به فرآیند جهانی شدن و بین‌المللی شدن علم و آموزش عالی، نیاز به زبان مشترک در اخلاق آن هم در مقیاس جهانی احساس می‌شود. اخلاقیات متعالی، مستلزم سطحی از کوشش‌ها برای تغییر ساختارها، بهبود مناسبات، ایجاد بسترهای مساعد قانونی، حقوقی و سازماندهی و ساز و کارهای مناسب انگیزشی است. احساس مسئولیت، حس پاسخگویی، انتقادپذیری، شفافیت، انصاف در قضاوت، پرهیز از جانبداری، امانتداری، احترام به قضاوت دیگران، صداقت حرفه‌ای هنجارگرایی و ... از مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش اند آسیب شناسی شناسایی علمی مسائل و مشکلات یک برنامه یا یک سیستم که در پایان منجر به رفع عوامل بازدارنده برنامه یا سیستم خواهد شد هدف اصلی از چنین مطالعاتی تکمیل و تامین فرایندهای مناسب برای دفع و یا رفع آفات و آسیب‌ها می‌باشد. مثلاً در آسیب شناسی دروس پایه کارشناس و یا متخصص مسائل دروس پایه عوامل آسیب رسان و آفت زایی را که موجب افت دانش آموزان و دانش جویان در آن دروس می‌شود مورد مطالعه قرار می‌دهد و به بررسی میزان آسیب‌رسانی عوامل مزبور می‌پردازد. ابعاد آسیب شناسی اخلاق حرفه ای معلمان شامل ارتباط معلم با خود، با همکاران، با شاگردان و با اولیاء می‌باشد.

بهنام جام (۱۳۸۹) به بررسی مؤلفه‌های اخلاق حرفه ای آموزش اعضای هیات علمی پرداخته است. زندگی‌پور (۱۳۸۴)؛ آسیب شناسی فرهنگ و اخلاق را مورد پژوهش قرار داده است. ابراهیم‌نیا (۱۳۷۵) اثر شکل‌های اخلاق حرفه‌ای رانندگان برون شهری را مورد بررسی قرار داده است. سلطان‌زاده (۱۳۸۴)؛ به فرهنگ کار و اخلاق کاری در جامعه ایران از منظر جامعه‌شناختی پرداخته است. شمس (۱۳۵۷): در تحقیق خود به "بررسی

عقاید دانشجویان در مورد یک استاد ایده ال " پرداخته است. صالحی (۱۳۸۵): به تبیین نظریه اخلاق از منظر مرتضی مطهری و ریچارد رورتی و نقد دلالت‌های آنها در تربیت اخلاقی پرداخته است. منصوری (۱۳۷۲): "مقایسه نظرات دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد در مورد یک استاد خوب" را مورد پژوهش قرار داده است. نخودساز (۱۳۸۷): "کاربست مؤلفه های اخلاق حرفه ای در مراکز تربیت معلم" را مورد بررسی قرار داده است. یوسفی محله (۱۳۸۶) به اخلاق حرفه‌ای در روابط بین وکلا پرداخته است. صفی لو (۱۳۸۵)، در پایان نامه خود با عنوان آسیب شناسی اخلاق مدیران از دیدگاه آیات قرآن از الگو و مدلی به نام مدل اسپریگنز استفاده کرد و مسایل اخلاقی مدیران براساس ارتباطات در سه حیطه ارتباط با خدا، ارتباط با خود و ارتباط با دیگران مورد بررسی قرار داده است.

با عنایت به مرور سوابق نظری و پیشینه تحقیق و با توجه به اهمیت فراوان نقش معلم در جامعه و همچنین اهمیت رعایت اخلاق حرفه ای برای معلمان مسئله پژوهش حاضر « آسیب شناسی اخلاق حرفه ای معلمان» است و به دنبال پاسخ گویی به این سؤال است که آسیب های اخلاق حرفه ای معلمان چیست؟

اهمیت و ضرورت آسیب شناسی اخلاق حرفه ای

الف) فواید نظری انجام پژوهش حاضر: پژوهش حاضر می‌تواند به تقویت ادبیات نظری در مورد اخلاق حرفه‌ای آموزش معلمان ابتدایی و آسیب شناسی اخلاق حرفه ای معلمان کمک کند.

ب) فواید عملی انجام پژوهش حاضر:

۱- کمک به معلمان ابتدایی در شناسایی آسیب های اخلاق حرفه ای در ارتباط با خود

۲- کمک به معلمان در شناسایی آسیب های اخلاق حرفه ای در ارتباط با دانش آموزان

۳- کمک به تعامل بهتر و بیشتر معلم - شاگرد

۴- کمک به معلمان در شناخت نقاط قوت و ضعف خود و همکاران در رعایت مؤلفه های اخلاق حرفه ای

۵- کمک به معلمان در شناسایی آسیب های اخلاق حرفه ای در ارتباط با همکاران

۶- کمک به معلمان در شناسایی آسیب های اخلاق حرفه ای در ارتباط با اولیا

فصل دوم

مبانی نظری

مقدمه

هرچند ملاحظات و تعلیمات اخلاقی، موضوعاتی بسیار کهن و پرسابقه است ولی شرایط امروزی

جوامع بشری باعث گردیده است که به مسائلی حاد و اضطراری مبدل گردد تا آنجا که امروزه بحران اخلاق یکی از چهار بحرانی است که جهان با آن روبرو است. بهترین محمل برای حل این مسائل مدرسه و محیط‌های آموزشی است. زیرا آموزش و پرورش خود بستر توسعه اخلاق است و جامعه بایدهای اخلاقی خود را عمدتاً از طریق برنامه‌های آموزش و پرورش دنبال می‌کند (ساک، ۱۳۹۰). در این راستا معلمان به عنوان مهم‌ترین رکن نظام آموزشی هر کشور که مهندسی افکار عمومی و چشم انداز رشد فرهنگی و علمی جامعه در دست آن‌هاست، برای اجرای بایدها و نبایدهای اخلاقی در

جامعه، وظیفه‌ای فراتر از دیگران دارند. رسالت سنگین معلمان در جامعه تربیت نسل‌هاست. برای تحقق آن تنها داشتن مهارت‌های تخصصی و علمی کافی نیست، بلکه مقدم بر آن برخورداری از خصوصیات والای انسانی و کردار اخلاقی است که شایسته حفظ و توسعه می‌باشد.

این حرفه مهم در جامعه نیز همانند بسیاری از حرف نیاز به آن دارد که با اخلاقیات مربوط به حرفه خویش آشنا شود تا بداند که در موقعیت‌های مختلف و چه بسا متعارض چگونه عمل کند و بتواند با استفاده از آن به حل مسائل مربوط به حرفه‌ی خویش بپردازد در باب هر عمل ارادی انسان می‌توان داوری اخلاق کرد و تحقیق نیز از آن جهت که جز اعمال ارادی انسان است می‌تواند مشمول داوری‌های اخلاقی قرار گیرد. داوری‌های اخلاقی ناظر به هرگونه فعل ارادی انسان است، پس بخشی از این افعال که جنبه شناختی و تفسیری (علم) و تسخیری (فناوری) دارد نیز مشمول داوری اخلاقی قرار می‌گیرد. بنابراین

می‌توان بحث اخلاق را به بحث علم و فناوری هم ربط داد. محققین به دلیل آنکه مؤثر بر محیط اطراف خود هستند لازم است مجهز به سواد اخلاقی، آشنا به اصول آن و آراسته به فضایل اخلاقی باشند. لذا پرداختن به اخلاق حرفه‌ای امری شایسته و بایسته است. پای‌بندی به مسئولیت‌های اخلاقی در همه مشاغل و سازمانها منوط به شناخت دقیق و متمایز حقوق طبیعی افراد و عناصر محیط است. فایده‌انگاری فردی از مهمترین موانع توسعه است و پیشگیری آن با ترویج روشمند اخلاق در زمینه‌های شخصی، اجتماعی، سازمانی میسر است. مبانی نظری اخلاقی جهانی بویژه بر اساس فلسفه اخلاق مبتنی بر آموزه‌های اسلامی به طور جد از مهمترین رخنه‌های معرفتی در کشور است. ممیزی اخلاقی در سازمانها بویژه در تغییر نگرش، افزایش دانش و مهارت مواجهه‌ی روشمند و اثربخش با معضلات اخلاقی در سازمان است (ابدی مهر، ۸۴:۳)

در موقعیت‌های دشوار پیش آمده در حرفه با کمک ارزش‌های اخلاقی می‌توان از بین تمامی گزینه‌ها، گزینه‌ای را که با اخلاق آن حرفه تطابق بیشتری دارد را انتخاب کرد، در بسیاری از مواقع که منافع حرفه‌ای در مقابل منافع و ارزش بنیادین فردی و اجتماعی می‌گیرند، پایبندی به اصول و عقاید اخلاقی کمک بزرگی به انتخاب صحیح می‌کند. از آنجا که اصول اخلاقی و ارزشهای انسانی در مذهب، فلسفه، فرهنگ بومی، نسبت، خانواده، ملیت ریشه دارد، باید در خانواده، مدرسه، دانشگاه، انجمن‌های حرفه‌ای و تمام سطوح بر آموزش آن اهتمام شود. اخلاق حرفه‌ای مجموعه‌ای از آیین‌نامه‌ها و مقرراتی است که عمل اخلاقی را برای آن حرفه مشخص و خاص تعریف می‌کند و چارچوبی برای عمل و قضاوت اخلاقی یا غیراخلاقی هر حرفه محسوب می‌شود. هر چه روابط اعضای یک سازمان گسترده‌تر و مکررتر باشد، علاقی و منفعت طلبی‌های خودخواهانه فردی مهار می‌شود و به سمت منفعت اجتماعی که نوعی رفتار اخلاقی است، گام برداشته می‌شود. این روابط قادر خواهد بود رفتار حرفه‌ای هر فرد را کنترل کند و مانع ناهنجاری‌های کاری در یک